

Sygn. akt I CSK 633/15

POSTANOWIENIE

Dnia 7 października 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

SSN Hubert Wrzeszcz

w sprawie z wniosku H. J. i A. J.

przy uczestnictwie P. S.A.

w W.

o ustanowienie służebności przesyłu

oraz z wniosku P. S.A. w W.

o stwierdzenie zasiedzenia służebności gruntowej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 7 października 2016 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika (wnioskodawcy wzajemnego)

od postanowienia Sądu Okręgowego w W.

z dnia 17 kwietnia 2015 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania
i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawcy H. J. i A. J. domagali się na podstawie art. 305¹ k.c. ustanowienia na rzecz P. S.A. z siedzibą w W. (dalej P.) służebności przesyłu obciążającej stanowiącą ich własność bliżej opisaną nieruchomości, polegającej na znoszeniu istnienia pod powierzchnią obciążonej nieruchomości gazociągu wysokiego ciśnienia DN 125 relacji „W. – H.” oraz prawa korzystania z nieruchomości obciążonej w zakresie niezbędnym do dokonywania konserwacji, remontów, modernizacji tego urządzenia przesyłowego wraz z prawem wejścia i wjazdu na teren odpowiednim sprzętem w zamian za wynagrodzenie w kwocie po 33 600 zł rocznie, płatne do dnia 10 marca każdego roku z dołu.

W odpowiedzi P. wniosło o oddalenie tego wniosku w całości oraz złożyło własny wniosek o stwierdzenie, że P. S.A. nabyło przez zasiedzenie z dniem 1 stycznia 2000 r. nieodpłatną służebność polegającą na utrzymaniu gazociągu na przedmiotowej nieruchomości. Ostatecznie P. domagało się stwierdzenia, że przedsiębiorstwo państwowe P. nabyło przez zasiedzenie z dniem 30 sierpnia 1990 r. nieodpłatną służebność gruntową odpowiadającą treści służebności przesyłu na nieruchomości wnioskodawców, polegającą na prawie nieograniczonego swobodnego dostępu i dojazdu do gazociągu DN 100/125 w celu wykonywania czynności kontrolnych, eksploatacyjnych, konserwacyjnych i remontowych, wymiany urządzeń oraz usuwania ewentualnych awarii sieci gazowej, a także na ograniczeniu prawa do korzystania z nieruchomości obciążonej poprzez niepodejmowanie w strefie kontrolowanej wynoszącej po 10 m na każdą stronę licząc od osi gazociągu, działalności mogącej mieć negatywny wpływ na trwałość i prawidłową eksploatację gazociągu, zgodnie z opinią przedstawioną przez biegłego C. W. z dnia 16 lipca 2012 r.

Postanowieniem częściowym z dnia 30 stycznia 2014 roku, Sąd Rejonowy stwierdził, iż P. S.A. nabyło przez zasiedzenie z dniem 5 grudnia 2010 roku nieodpłatną służebność przesyłu polegającą na utrzymywaniu gazociągu na bliżej opisanej nieruchomości wnioskodawców, zgodnie z przebiegiem oznaczonym na mapie sporządzonej przez geodetę uprawnionego C. W. z dnia 10 lipca 2007 r. DER 71- 294/2012 r. oraz na prawie swobodnego dostępu i dojazdu do gazociągu

znajdującego się na terenie oznaczonej nieruchomości w celu wykonywania czynności kontrolnych, eksploatacyjnych, konserwacyjnych i remontowych, wymiany urządzeń oraz usuwania ewentualnych awarii sieci gazowej, oddalił wnioski P. w pozostałym zakresie oraz uznał mapę określoną w pkt 1 postanowienia za integralną część postanowienia.

Sąd Rejonowy ustalił, że H. J. i A. J. są na zasadach małżeńskiej wspólności ustawowej współwłaścicielami działki gruntu nr 25, o powierzchni 6 427 m², położonej w W. przy ul. P. 3, zabudowanej budynkiem mieszkalnym oraz budynkami gospodarczymi, mającej urządzoną księgę wieczystą o nr [...], nabytej w 1986 roku od małżonków W. i F. F. Po powierzchni tej działki przebiega szczegółowo opisany w uzasadnieniu orzeczenia gazociąg wysokiego ciśnienia DN 125/100, stanowiący odejście od głównej trasy gazociągu wysokiego ciśnienia DN 400, łączącego stację pomiarowo- redukcyjną usytuowaną na działce nr 8/1 przy ul. W. z H. sp. z o.o. Gazociąg ten zaopatruje w gaz zakłady przemysłowe położone w tym rejonie, a także nieruchomość małżonków J.; został wybudowany przez Przedsiębiorstwo Budowy Gazociągów „G.” pod koniec lat 70-tych ubiegłego wieku na zlecenie W. ówczesnej H. i w dniu 30 sierpnia 1980 r. oddany do użytkowania M. Zakładom [...] w celu dystrybuowania gazu ziemnego do odbiorców. Dokonano wtedy inwentaryzacji tego gazociągu, określając jego położenie w gruncie oraz parametry. G., a następnie P. działające najpierw jako przedsiębiorstwo państwowe, a potem jako spółka akcyjna, eksploatowały gazociąg oraz sprawowały nadzór nad jego prawidłowym funkcjonowaniem. Dokonywane były okresowe przeglądy stanu technicznego, obchody i objazdy gazociągu oraz konserwacja tych urządzeń, przeprowadzono także próby wytrzymałości i szczelności gazociągu. Wskazanemu wyżej przedsiębiorstwu państwowemu, a następnie jego następcom prawnym, przysługiwało prawo zarządu i użytkowania działki gruntu położonej przy ul. W., o powierzchni 1 750 m², na której wybudowano stację redukcyjną gazu ziemnego oraz inne elementy infrastruktury przesyłowej. Do tej stacji jest podłączony gazociąg przebiegający przez nieruchomość małżonków J. Decyzją z dnia 25 stycznia 2013 r. Wojewoda [...] stwierdził, że przedsiębiorstwo państwowe P., którego następcą prawnym jest P. S.A., nabyło

z mocy prawa z dniem 5 grudnia 1990 r. prawo użytkowania wieczystego działki przy ul. W. zabudowanej infrastrukturą przesyłową.

W 2004 roku, w związku z dużymi ubytkami gazu, pracownicy P. za zgodą wnioskodawców, weszli na teren ich posesji i wymienili część gazociągu; w kwietniu 2010 r. pracownicy Operatora [...] wymienili uszkodzone stare przyłącze gazowe wobec stwierdzenia ulatniania się gazu. Sąd Rejonowy ustalił następstwo uczestnika postępowania po wcześniejszych podmiotach posiadających oraz eksploatujących przedmiotowy gazociąg i uwzględnił wniosek P. S.A. na podstawie art. 292 w zw. z art.172 k.c., przyjmując, że spółka ta wylegitymowała się 20 - letnim, biegnącym od dnia 5 grudnia 1990 roku, czyli dnia uwłaszczenia się na działce nr 8/1 przy ul. W., okresem niezbędnym do nabycia, z dniem 5 grudnia 2010 roku, służebności przesyłu w dobrej wierze. Sąd uznał, że małżonkowie Jurczak nie obalili domniemania dobrej wiary posiadacza służebności, a nadto poprzednik uczestnika-przedsiębiorstwo państwowe- obejmując w dniu 5 grudnia 1990 roku we własnym imieniu posiadanie służebności gruntowej o treści podobnej do służebności przesyłu, działało w usprawiedliwionym okolicznościami przekonaniu, że nie narusza praw właścicieli nieruchomości.

Po rozpoznaniu apelacji H. J. i A. J., Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 17 kwietnia 2015 r. zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że oddalił wniosek o stwierdzenie zasiedzenia służebności, kwestionując samodzielny i niezależny od właścicieli nieruchomości charakter wykonywanego przez P. S.A. oraz jego poprzedników prawnych, władztwa nad nieruchomością małżonków J., w zakresie usytuowanego pod jej powierzchnią urządzenia przesyłowego. Sąd Okręgowy stwierdził, że nie ma podstaw do przyjęcia, aby w okresie istotnym dla biegu zasiedzenia służebności, uczestnik lub jego poprzednicy prawni wykonywali czynności mające stanowić o treści służebności, aby mieli możliwość nieograniczonego i niekontrolowanego dostępu na ogrodzoną nieruchomość małżonków Jurczak, skoro w każdym przypadku zaistnienia potrzeby wykonania prac przy gazociągu, pracownicy P. S.A. wchodzili na teren nieruchomości za zgodą jej właścicieli. Ponadto Sąd Rejonowy nie tylko dokonał wadliwej, zdaniem Sądu Okręgowego, oceny materiału sprawy, ale także orzekł ponad żądanie zgłoszone przez P. S.A., czym naruszył art. 321 § 1 k.p.c. P. S.A. domagało się

bowiem stwierdzenia zasiedzenia - z dniem 30 sierpnia 1990 roku - służebności gruntowej o treści podobnej do przesyłu, a Sąd Rejonowy stwierdził w postanowieniu częściowym zasiedzenie z dniem 5 grudnia 2010 roku służebności przesyłu. Tymczasem są to dwie odmienne instytucje prawne.

W skardze kasacyjnej P. zarzuciło naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 321 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz naruszenie prawa materialnego, tj. art. 352 § 1 k.c. w zw. z art. 292 k.c. oraz art. 305¹ k.c. i 305⁴ k.c., art. 352 § 1 k.c. w zw. z art. 292 k.c. i 172 k.c. oraz art. 305¹ k.c. i 305⁴ k.c. W oparciu o wskazane powyżej podstawy skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego postanowienia i orzeczenie co do istoty sprawy albo przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie Sądu Najwyższego za ugruntowany należy uznać pogląd, że w okresie przed wprowadzeniem do kodeksu cywilnego instytucji służebności przesyłu dopuszczalne było nabycie w drodze zasiedzenia służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu na rzecz przedsiębiorstwa przesyłowego, a okres występowania na nieruchomości stanu faktycznego odpowiadającego treści służebności przesyłu przed wejściem w życie art. 305¹ - 305⁴ k.c. podlega doliczeniu do czasu posiadania wymaganego do zasiedzenia tej służebności (por. uchwały Sądu Najwyższego: z 17 stycznia 2003 r., III CZP 79/02, OSNC 2003, nr 11, poz. 142, z dnia 7 października 2008 r., III CZP 89/08, Biuletyn SN 2008, nr 10, s. 8, z dnia 2 czerwca 2010 r., III CZP 36/10, OSNC 2010, nr 12, poz. 163, z dnia 21 stycznia 2011 r., III CZP 124/10, OSNC 2011, nr 9, poz. 99, z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 18/13, OSNC 2013, nr 12, poz. 139, oraz z dnia 27 czerwca 2013 r., III CZP 31/13, OSNC 2014, nr 2, poz. 11, wyrok z dnia 12 grudnia 2008 r., II CSK 389/08, niepubl., postanowienia: z dnia 10 lipca 2008 r., III CSK 73/08, niepubl., z dnia 8 września 2006 r., II CSK 112/06, niepubl., z dnia 5 czerwca 2009 r., I CSK 392/08, niepubl., z dnia 22 lipca 2010 r., I CSK 606/09, niepubl., z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 157/11, OSNC-ZD 2012, nr B, poz. 45), z dnia 18 kwietnia 2012 r., V CSK 190/11, niepubl., z dnia

26 lipca 2012 r., II CSK 752/11, "Glosa" 2013, nr 1, s. 58, dnia 6 lutego 2013 r. V CSK 129/12, niepubl.).

W niniejszej sprawie występuje typowy stan faktyczny polegający na wybudowaniu przez przedsiębiorstwo państwowe w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku obciążającego nieruchomość osoby fizycznej bez tytułu prawnego, podziemnego urządzenia przesyłowego o charakterze liniowym (gazociąg) połączonego z infrastrukturą przesyłową (stacją pomiarowo redukcyjną gazu i innymi urządzeniami), wybudowaną przez państwowe przedsiębiorstwo przesyłowe na działce stanowiącej własność Skarbu Państwa (działce przy ul. W.). Działka ta została następnie przekazana przedsiębiorstwu z dniem 5 grudnia 1990 roku w użytkowanie wieczyste, a gazociąg był w sposób ciągły eksploatowany przez przedsiębiorstwo państwowe, a następnie jego kolejnych następców prawnych od 1980 roku do dnia dzisiejszego w celu zaopatrywania w gaz ziemny określonych odbiorców, w tym także właścicieli działki obciążonej tym rurociągiem. Orzeczenie reformatoryjne oddalające wniosek P. S.A zapadło wskutek odmiennej oceny prawnej ustalonych przez Sąd Rejonowy i zaaprobowanych przez Sąd Okręgowy okoliczności faktycznych. Sąd Okręgowy przyjął bowiem, że P. S.A. nie wykazało niezależnego od właścicieli nieruchomości obciążonej, posiadania nieruchomości w zakresie gazociągu, niezbędnego do nabycia służebności w drodze zasiedzenia, albowiem jego pracownicy podejmowali czynności kontrolne i naprawcze wobec gazociągu po uzyskaniu zgody małżonków J. na wejście pracowników na teren ich ogrodzonej nieruchomości. Ten pogląd opiera się jednakże na wadliwym rozumieniu pojęcia „posiadanie służebności gruntowej o treści podobnej do przesyłu (służebności przesyłu)”, co sprawia, że skarga kasacyjna jest zasadna.

W świetle art. 352 k.c., posiadaczem służebności jest ten kto, faktycznie korzysta z cudzej nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności, przy czym czyni to w swoim imieniu, na swoją rzecz i w celu realizacji własnych interesów gospodarczych. Do posiadania służebności stosuje się odpowiednio przepisy o posiadaniu rzeczy. Posiadanie służebności może opierać się na tytule prawnym lub być pozbawione podstawy prawnej. W tym drugim przypadku może dojść do nabycia służebności, a więc powstania ograniczonego prawa rzeczowego

na rzecz posiadającego, w drodze zasiedzenia, jeśli spełnione zostaną przesłanki wskazane w art. 292 k.c. Najistotniejszą z nich, unormowaną w zdaniu pierwszym, jest posiadanie służebności polegające na korzystaniu z trwałego i widocznego urządzenia znajdującego się na cudzej nieruchomości w takim zakresie i w taki sposób, w jaki czyniłaby to osoba, której przysługuje służebność oparta na tytule prawnym. Zawarte w art. 292 zdanie 2 k.c. odesłanie obejmuje jedynie kwestie nie uregulowane w zdaniu pierwszym, co oznacza, że do zasiedzenia służebności gruntowej znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy o nabyciu nieruchomości przez zasiedzenie dotyczące długości terminów posiadania uzależnionych od dobrej lub złej wiary posiadacza (art. 172 § 1 i 2 k.c.), biegu zasiedzenia w stosunku do małoletniego (art. 173 k.c.) odpowiedniego stosowania przepisów o biegu przedawnienia roszczeń (art. 175 k.c.) oraz możliwości doliczenia posiadania poprzednika (art. 176 k.c.).

Już sam-bezsporny w niniejszej sprawie-fakt wybudowania przez poprzednika wnioskodawcy bez tytułu prawnego na gruncie, będącym aktualnie własnością małżonków J., urządzenia przesyłowego, fakt jego wieloletniej eksploatacji w celu zgodnym z przeznaczeniem tego urządzenia i celem prowadzonej przez przedsiębiorcę przesyłowego działalności gospodarczej, jest przejawem korzystania z gruntu małżonków J. obciążonego urządzeniem przesyłowym w zakresie odpowiadającym służebności o treści podobnej do służebności przesyłu, a więc przejawem posiadania służebności jako ograniczonego prawa rzeczowego. Okoliczność, że przedsiębiorca przesyłowy, korzystający z trwałego i widocznego urządzenia przesyłowego na cudzej nieruchomości, uzgadnia z właścicielem wejście na teren ogrodzonej posesji w celu dokonania koniecznych czynności zapewniających należyte i bezpieczne funkcjonowanie urządzenia przesyłowego, nie wyłącza możliwości nabycia tej służebności w drodze zasiedzenia, w szczególności zaś nie odbiera posiadaniu tej służebności jej charakteru wskazanego w art. 292 zd. 1 k.c. i art. 352 k.c. Podobnie pozostaje bez znaczenia częstotliwość i sposób wykonywania tego rodzaju czynności przez posiadacza służebności, skoro jest ona dyktowana obiektywnymi potrzebami wynikającymi z warunków eksploatacji konkretnego urządzenia przesyłowego i zaistnienia zdarzeń wymagających podjęcia tego

rodzaju działań. Przedstawione rozważania prowadzą do wniosku o zasadności wskazanej w skardze podstawy naruszenia art. 352 w związku z art. 292 oraz art. 305¹ i art. 305⁴ k.c. przez wadliwe przyjęcie przez Sąd Okręgowy, że przedsiębiorca przesyłowy nie wykazał posiadania służebności niezbędnego do uwzględnienia wniosku.

Zasadny jest także zarzut naruszenia art. 321 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. przez wadliwe przyjęcie przez Sąd drugiej instancji, iż Sąd Rejonowy orzekł ponad żądanie wniosku. W orzecznictwie wskazano na możliwość doliczenia okresu występowania na nieruchomości stanu faktycznego odpowiadającego treści służebności przesyłu przed wejściem w życie art. 305¹-305⁴ k.c., do czasu posiadania wymaganego do zasiedzenia tej służebności (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 18/13, OSNC 2013, nr 12, poz. 139), a ze stosowanych odpowiednio unormowań kodeksu cywilnego i kodeksu postępowania cywilnego dotyczących zasiedzenia nieruchomości, wynika, że to sąd, biorąc pod uwagę ustalone fakty, decyduje o tym, jaki podmiot, w jakiej dacie i jakiego rodzaju służebność nabył w drodze zasiedzenia.

W tym stanie rzeczy skarga kasacyjna okazała się uzasadniona, stąd orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).

jw

kc